
*Partnerstvo za mir**

Izlaganje sa znanstvenog skupa
327(497.5:100–622NATO)“199”
355.356(497.5:100–622NATO)

Program Partnerstvo za mir i Republika Slovenija

ANTON GRIZOLD**

U svom kratkom izlaganju pokušat ću prvo postaviti našu današnju temu, a posebno instituciju NATO-a Partnerstvo za mir (PfP), u širi kontekst europske sigurnosti nakon hladnog rata, a zatim ću sintetizirati, po mom mišljenju najbitnija, iskustva koja je Republika Slovenija stekla posljednjih pet godina kao aktivna članica programa PfP.

I. NATO u okviru europske sigurnosti nakon hladnog rata

Procesi koji su doveli do kraja hladnog rata u Europi rezultirali su u tektonskim promjenama međunarodnih odnosa, kao što su:

- propast komunističkih režima u srednjoj, istočnoj i jugoistočnoj Europi,
- raspad Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, Čehoslovačke i SFRJ,
- raspuštanje Varšavskog ugovora,
- ujedinjenje Njemačke, i dr.

Sa sigurnosnog aspekta spomenute pa i druge promjene u tom periodu u međunarodnim odnosima, posebno na europskom nivou, omogućile su smanjenje međunarodne napetosti, pa i poboljšanje sigurnosne situacije u Europi kao cjelini. U tom okviru postojeće međunarodne organizacije koje su namijenjene osiguranju međunarodnog mira, sigurnosti i kolektivne obrane (UN, NATO, ZEU, KESS), suočile su se s novim izazovima. Naime, spomenute međunarodne organizacije trebale su (i još danas trebaju) pronaći svoj novi legitimitet, koji će biti utemeljen na novim poslanstvima i strukturi, koje će biti različite od shema što su vodile do njihovog nastanka u periodu hladnog rata i bipolarizma. U takvoj situaciji NATO relativno je brzo nanovo definirao svoje interese na političko-vojnom području i svoju novu ulogu u radikalno promijenjenim europskim sigurnosnim okolnostima. U tom pogledu šefovi država i vlada država

* Fakultet političkih znanosti i Hrvatska udruga za međunarodne studije (HUMS) organizirali su 5. lipnja 2000. godine stručnu raspravu povodom ulaska Republike Hrvatske u Partnerstvo za mir.

** *Anton Grizold*, redoviti profesor Fakultete za društvene vede u Ljubljani, na Katedri za obramboslovlje i voditelj Obramboslovnog rizikovalnog centra.

članica NATO-a na svom summitu su naprije u Londonu u srpnju 1990., i kasnije u Rimu, u studenome 1991. usvojili dvije bitne deklaracije, koje su bile osnova za izvođenje procesa adaptacije NATO-a u skladu s novim ciljevima:

1. ojačati prije svega njegovu političku ulogu u osiguravanju stabilnosti i sigurnosti u Europi (posebno u srednjoj i jugoistočnoj regiji),
2. u zalaganje za osiguranje sveukupne europske sigurnosti uključiti, osim SAD i Rusku Federaciju,
3. pomoći “postsocijalističkim državama” prije svega u transformaciji i razvitku njihovih obrambenih sistema u skladu s demokratskim načelima, kao što su: civilni nadzor nad vojskom, transparentnost obrambenih proračuna, itd.,
4. intervenirati u slučaju kriza u Europi i ponovno osigurati mir, sigurnost, humanitarnu pomoć, itd.

Osim toga, i dalje je bila važna uloga NATO-a u osiguranju kolektivne obrane svojim članicama.

U svrhu realizacije spomenutih ciljeva svoga djelovanja NATO je osnažio suradnju s drugim europskim državama kroz različite institucionalne oblike među kojima su najvažniju ulogu imale dvije institucije, i to:

1. Sjeveroatlantski savez za suradnju (*North Atlantic Cooperation Council – NACC*), koji je bio ustanovljen 21. prosinca 1991. u Bruxellesu, s ciljem da osigura svestrani dijalog i suradnju najprije između članica NATO-a i nekadašnjih članica Varšavskog ugovora, a kasnije i drugih europskih država članica KESS-a. Dijalog i suradnja između članica NATO-a i drugih europskih država odnosili su se na tri područja, i to: političko savjetovanje, gospodarsku suradnju i razmjenu informacija.

NACC je pridonio prevladavanju dubokih uzajamnih predrasuda među hladnoratovskim protivnicima, ali nije bio u stanju zadovoljiti sigurnosne interese novih demokracija u Europi. Zato je, poslije dobrih šest godina svoga djelovanja, kao institucija ukinut. Njegove funkcije preuzeo je Euroatlantski partnerski savjet (*Euroatlantic Partnership Council – EAPC*), koji je bio ustanovljen poslije summita NATO-a u Madridu u srpnju 1997.

2. Partnerstvo za mir (*Partnership for Peace Programme – PfP*)

Taj je program bio službeno usvojen i predstavljen međunarodnoj javnosti na vrhunskom zasjedanju Sjeveroatlantskog saveza od 10. do 11. siječnja 1994. u Bruxellesu.

Sve aktivnosti toga programa izvodile su se u okviru NACC-a, a nakon 1997. izvođe se u okviru EAPC-ija.

Osnovna je razlika između NACC-a i PfP bila u tome što je NACC bio multilateralni forum za izvođenje različitih aktivnosti (političkih, gospodarskih, i dr.), a u PfP je naglasak bio na vojnoj suradnji između NATO-a i pojedine partnerske države.

Osnovna je namjena PfP programa bila pomoć NATO-a nekadašnjim socijalističkim državama u realizaciji sljedećih ciljeva:

1. osigurati transparentnost obrambenog planiranja i usvajanja obrambenih proračuna,
2. osigurati demokratski nadzor nad oružanim snagama,
3. osigurati suradnju u mirovnim operacijama nakon odobrenja UN ili KESS-a,
4. razviti kooperativne vojne odnose s NATO-om, posebno na područjima *peace-keepinga*, zaštite i spašavanja te humanitarnih operacija.

U tzv. okvirnom dokumentu PfP (*Framework Document*) određene su i odgovornosti država koje pristupe u PfP program. Među najvažnijim odgovornostima jesu:

1. razvijanje suradnje u zajedničkim operacijama s članicama NATO-a,
2. financiranje vlastite suradnje u pojedinim djelatnostima PfP, kao i sufinanciranje zajedno dogovorenih aktivnosti unutar PfP,
3. osigurati časnike za vezu u posebnoj jedinici PfP, za koordinaciju koja se nalazi u Monsu (Belgija),
4. razmjena informacija između članica NATO-a i članica PfP, kao i među samim partnericama PfP, i dr.

U institucionalnom pogledu, vrhovni organ koji formalno nadzire i usmjerava sve djelatnosti PfP jest Sjeveroatlantski savjet, a *de facto* tu funkciju obavlja Političko-vojni nadzorni odbor (PMSC) kojeg vodi namjesnik glavnog tajnika NATO-a. PMSC zajedno s predstavnicima partnerskih država usvaja godišnji radni program PfP i nadzire njegovo izvođenje. A operativno planiranje vojnih vježbi PfP vodi Koordinacijska ćelija partnerstva (PCC), koja se također nalazi u Monsu.

U okviru PfP od siječnja 1995. provodi se postupak planiranja i ocjenjivanja (PfP *Planning and Review Process*), koji ima za cilj stimuliranje interoperabilnosti i transparentnosti na područjima mirovnih operacija, humanitarne pomoći te zaštite i spašavanja.

PfP je imao vrlo važnu ulogu u prevladavanju političko-sigurnosnog i prije svega psihološkog jaza između hladnoratovskih protivnika. Danas ima značenje u procesu daljnje transformacije NATO-a i osiguranju sveeuropske suradnje na području sigurnosti. PfP ima i posebno značenje za svaku pojedinu članicu toga programa.

II. Republika Slovenija i PfP

Odmah poslije osnivanja Partnerstva za mir u siječnju 1994. slovenska je vlada izrazila svoju podršku tom programu i istovremeno je izrazila želju da postane njegova članica. U ožujku 1994. Republika Slovenija je potpisala Okvirni dokument PfP i u srpnju iste godine već je predstavila svoj "Predstavitveni dokument".

U svibnju 1995. između NATO-a i Republike Slovenije bio je usvojen Individualni program u kojem je Slovenija identificirala različita područja suradnje, kao što su:

- školovanje i osposobljavanje časnika,
- prilagođavanje organiziranosti Slovenske vojske suvremenim standardima i postizanje interoperabilnosti obrambenog sistema Slovenije s obrambenim sistemom NATO-a,
- uspostavljanje komunikacijsko-informacijskog sistema za područje zaštite, spašavanja i mirovnih operacija,
- suradnja na vojnim vježbama,
- uspostavljanje jedinice Slovenske vojske za međunarodnu suradnju, itd.

Smatram da je dosadašnja suradnja Slovenije u PfP programu NATO-a bila korisna za Sloveniju iz nekoliko razloga:

1. psihološkog efekta na državu zbog osjećaja da se kod utvrđivanja svoje nacionalne sigurnosti, i unutar toga svoje nacionalne obrane, može osloniti na širi sistem savezništva. To je bilo vrlo važno za Sloveniju, posebno u prvim godinama djelovanja u PfP, kad su je okruživale mnoge nestabilnosti pa i ugrožavanja njezine sigurnosti, posebno s nemirne regije jugoistočne Europe. Naime, značajan element PfP programa jest i obveza NATO-a da se u slučaju ugrožavanja sigurnosti partnerica PfP s njima barem savjetuje o tom problemu;
2. mogućnosti suradnje na zajedničkim vojnim vježbama, gdje se može steći iskustva prije svega u pogledu osposobljavanja osoblja i funkcioniranja NATO-ove integrirane vojne strukture;
3. mogućnosti bržeg povezivanja Slovenije s tehnološkim tokovima razvijenih zapadnih država i jeftinijeg dostupa do moderne vojne tehnologije;
4. osiguranja povezanosti sistema komuniciranja, naoružavanja i međusobnog djelovanja između obrambenih sistema Slovenije i NATO-a.

No, osim navedenih pozitivnih strana sudjelovanja Slovenije u PfP, potrebno je spomenuti i neke negativne efekte te suradnje, kao što su:

1. Pretjerano očekivanje dijela državne administracije koji je odgovoran za djelovanje Slovenije u PfP (vlada kao cjelina i posebno neka od njezinih ministarstva) da se može kroz PfP riješiti i bitne razvojne probleme u području slovenske nacionalne sigurnosti. U tom pogledu bilo je u suradnji Slovenije u PfP mnogo više formi nego sadržaja. Isto tako se čini da odgovorni slovenski akteri te suradnje nisu pravili razliku između operativnih (konkretnih) i strateških ciljeva Slovenije na području njezine nacionalne sigurnosti. Tako se, npr., često ispostavljalno kako je interoperabilnost slovenskoga obrambenog sistema s NATO-ovim najvažniji cilj suradnje Slovenije u PfP, a pri tomu se zaboravljalo da bi Slovenija trebala najprije operacionalizirati svoje vitalne i strateške nacionalne ciljeve na području vlastite sigurnosti i obrane, i to postaviti u funkciju svoje suradnje u PfP. Tek posljednju godinu bila je

dana veća pozornost oblikovanju adekvatnih strategijskih i doktrinarnih dokumenata s područja nacionalne sigurnosti Slovenije.

2. Zbog prekomjernog povećavanja PfP vlada Slovenije još nije izradila tzv. *Cost-benefit* analizu u kojoj bi se jasno ustanovilo dvoje:
 - a) što Slovenija želi postići na području svoje nacionalne sigurnosti i obrane, i
 - b) što može postići sama, a što u suradnji s drugim industrijski razvijenim državama.
3. Slabo informiranje slovenske javnosti o interesima Slovenije u PfP i značenju toga programa za izgradnju slovenske nacionalnosigurnosne strukture. Potpora slovenske javnosti uključivanju Slovenije u NATO inače je stabilna i po podacima istraživanja javnog mnijenja ta je potpora narasla od 44,3% u 1994. godini na oko 60% u 1999. godini. Osim toga, možemo uočiti svojevrsan paradoks slovenskog javnog mnijenja u vezi s uključivanjem Slovenije u NATO, koji se pokazuje u tom da slovenska javnost osim potpore za članstvo u NATO nije spremna poduprijeti i obveze koje bi nužno proizlazile iz tog članstva. Naime, slovensko javno mnijenje izražava jako protivljenje, npr., eventualnom postavljanju vojnih baza NATO-a na teritoriju Slovenije, prelijetanju NATO-ovih borbenih aviona preko Slovenije, itd.

Svoje bih izlaganje zaključio s tezom da je potrebno PfP program NATO-a razumjeti prije svega kao okvir u kojem mogu nove demokracije na lakši način realizirati svoje vitalne i strategijske nacionalne ciljeve. S tog stajališta PfP je sredstvo za postizanje spomenutih ciljeva "postsocijalističkih" i drugih europskih država, a ne neki krajnji cilj!